

ДО ПИТАННЯ ПРО МЕДІАЦІЮ В АДМІНСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

ON THE QUESTION OF MEDIATION IN ADMINISTRATIVE JUDICIARY

У статті досліджується питання медіації в адміністративному судочинстві в аспекті доцільності використання такої примірної процедури. Сучасні тренди в юриспруденції диктують необхідність відходу від судових тяганин та спорів, що можуть тягнутися роками. Альтернативною класичним судовим розглядам є при-судова медіація, про доцільність упровадження якої в адміністративне судочинство йдеться в роботі.

Автори визначають поняття медіації, наводять короткі відомості щодо історичного походження такої процедури, наголошують на тому, що найбільш активний розвиток медіації припадає саме на наш час. Пояснюється це зміною ціннісних орієнтирів людства, що проявляється в розумінні необхідності мирного та максимально швидкого самостійного врегулювання правових конфліктів.

Особлива увага у статті приділяється перевагам медіації, серед яких: добровільність процедури, гнучкість, конфіденційність, можливість самостійно ухвалювати рішення, відсутність тиску, результат медіації завжди задовольняє сторони.

Автори наводять чотириступеневу структуру процесу медіації, що включає початкову, дві проміжні та завершальну стадії, які відповідно до потреб, що стоять перед сторонами та медіатором, можуть варіюватися та є гнучкими відповідно до ситуації, що склалася.

Стаття наводить приблизний перелік категорій адміністративних справ, щодо яких може застосовуватися медіація. Авторами робиться ремарка щодо вдалого прикладу європейських держав у впровадженні медіації як альтернативного способу вирішення правових спорів.

У роботі наведені погляди щодо медіації провідних українських науковців, які вивчали це питання, а також відомого медіатора та судді Ф.-Й. Мемеля, що переконує в доцільності застосування медіації в адміністративному судочинстві. Стаття аналізує врегулювання спорів за участю судді як одну з форм медіації.

Автори роблять висновок про необхідність якнайшвидшого нормативного врегулювання питань медіації в Україні шляхом створення Закону України «Про медіацію». Вони наголошують, що застосування медіації в судочинстві є своєрідним кроком до європейської інтеграції нашої держави.

Ключові слова: медіація, адміністративне судочинство, посередник, вирішення адміністративно-правових спорів, Закон України «Про медіацію».

The article examines the issue of mediation in administrative proceedings in terms of the feasibility of using such a conciliation procedure. Current trends in jurisprudence dictate the need to move away from litigation and disputes that can drag on for years. An alternative to classical court proceedings is adjudication mediation, the expediency of which is introduced in administrative proceedings.

The authors define the concept of mediation, provide brief information about the historical origin of such a procedure and emphasize that the most active development of mediation is in our time. This is explained by the change in the values of humanity, which is manifested in the understanding of the need for peaceful and as soon as possible independent resolution of legal conflicts.

The article pays special attention to the advantages of mediation, including: voluntary procedure, flexibility, confidentiality, ability to make independent decisions, no pressure, the result of mediation always satisfies the parties.

The authors provide a four-step structure of the mediation process, including the initial, two intermediate and final stages, which according to the needs of the parties and the mediator can vary and are flexible according to the situation.

The article provides an approximate list of categories of administrative cases to which mediation can be applied. The authors make a remark about the successful example of European states in the introduction of mediation as an alternative way of resolving legal disputes.

The paper presents views on mediation of leading Ukrainian scholars who have studied this issue, as well as the well-known mediator and judge Friedrich-Joachim Memel, who argues that the use of mediation in administrative proceedings. The article analyzes the settlement of disputes with the participation of a judge as one of the forms of mediation.

The authors conclude that it is necessary to regulate mediation issues in Ukraine as soon as possible by creating the Law of Ukraine "On Mediation". Thus, they emphasize that the use of mediation in the judiciary is a kind of step towards the European integration of our country.

Key words: *mediation, administrative proceedings, mediator, resolution of administrative legal disputes, Law of Ukraine "On Mediation".*

Вступ. Альтернативні способи вирішення правових конфліктів набувають усе більшої популярності тому, що все частіше головною метою сторін стає компромісне вирішення питання в якнайшвидший строк. Допомогти з такою проблемою може процедура медіації, що, попри її визнання багатьма європейськими державами та США, не має законодавчого закріплення в Україні.

Відсутність правового регулювання ставить під сумнів можливість проведення такої процедури, однак посередництво застосовується для вирішення правових спорів навіть за відсутності закону, який би прямо це передбачав.

Дискусійність питання медіації в адміністративному праві призводить до розбіжності думок провідних юристів, науковців та громадсько-політичних діячів стосовно цього, що ставить під питання доцільність та необхідність застосування медіації в адміністративному судочинстві.

Питання медіації в адміністративному судочинстві вивчали такі науковці, як: Н.О. Васильченко, Н.М. Грень, Т.І. Шинкар, Г.Б. Супрун, С.О. Корінний, Н.В. Гришина, Н.В. Боженко й інші.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження процедури медіації, тобто посередництва, та доцільності її впровадження в адміністративне судочинство з огляду на пошук шляхів реформування відповідної галузі права.

Результати дослідження. Питання впровадження медіації в адміністративний процес посідає чільне місце серед найобговорюваніших шляхів реформування адміністративного права. Процедура медіації, що являє собою альтернативну модель врегулювання конфлікту, набирає все більшої і більшої популярності, а про її переваги говорять чи не всі прогресивні юристи.

Медіація – самостійний спосіб альтернативного вирішення спорів, який полягає в забезпеченні ухвалення сторонами самостійного компромісного взаємоприйнятного рішення зі спору у процесі безпосереднього чи опосередкованого спілкування за сприяння обраної сторонами за взаємною згодою незалежної третьої особи [1, с. 106].

Історично першими застосовували посередництво жерці і вожді для забезпечення правопорядку і безпеки, тому можна допустити, що такий спосіб використовували ще в додержавному суспільстві. У країнах Африки старійшини роду або племені виступали в ролі своєрідних професійних медіаторів, забезпечували безконфліктне вирішення проблемних ситуацій. Відомі згадки про посередництво у вирішенні торговельних спорів у Стародавній Греції, а римське право містить згадки про посередництво в нормативних джерелах, зокрема в Кодексі Юстиніана (530–533 рр. н. е.) [2, с. 65].

Бурхливий розвиток медіації можна датувати саме ХХІ ст., адже натеper цінність такої процедури стала зрозумілою та досить переконливою, щоб упроваджувати її до різноманітних галузей права. На особливу увагу в аспекті такого впровадження заслуговує адміністративне право, зокрема адміністративне судочинство, адже процедура медіації може мати найбільш ефективний характер саме в ньому.

Медіація має низку переваг, що дозволяють говорити про нагальну необхідність якнайшвидшої імплементації цього інституту в українське законодавство. Т.І. Шинкар стверджує, що до переваг медіації як способу вирішення спорів насамперед відносять такі: 1) контроль, який мають сторони як над безпосередньою процедурою медіації, так і над її результатами; 2) пряма участь сторін у переговорах; добровільність процедури; швидкість проведення медіації, її ефективність і економічність, простота і гнучкість; 3) справедливість, оскільки медіатор гарантує, що вже наявні нерівні відносини між сторонами не можуть вплинути на перебіг ведення переговорів і їхній результат; 4) конфіденційність; 5) забезпечення ефективної взаємодії між сторонами; сприяння в підтримці, поліпшення або відновлення взаємин між сторонами; урахування довгострокових і важливих інтересів сторін у кожній стадії процедури медіації для врегулювання спору з акцентом на сьогоднішнє і майбутнє, а не на минуле; 6) взаємовигідність результату медіації; творчий підхід до вирішення суперечки [3, с. 8].

Однією з переваг медіації є її швидкість порівняно із судовим розглядом спору, це можна пояснити тим, що медіація як процедура має свої важливі стадії, серед яких: початкова стадія (медіатор пояснює правила медіації, свою роль у цьому процесі, вивчає позиції учасників конфлікту); друга стадія (відбувається з'ясування причин виникнення спору, налагодження переговорів між сторонами, виклад кожною зі сторін своєї позиції у спорі, визначення інтересів кожної зі сторін); третя стадія (з'ясування невиявлених інтересів сторін, спільний пошук шляхів вирішення спору); завершальна стадія (укладення угоди) [4, с. 349–350].

Щодо конкретної проєкції медіації як примирної процедури саме на адміністративне судочинство, то цікавою є думка С.О. Корінного, який зазначає, що медіація є самостійною стадією адміністративного судочинства, яка втілена в адміністративний процес, що є процесуальною формою адміністративного правосуддя, яке спрямоване на врегулювання спору та досягнення примирення. Медіація не за допомогою суду, а за допомогою незацікавленої третьої сторони, що здійснюється стосовно незаконності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, є квазісудовим засобом правового захисту приватних осіб в адміністративно-правових відносинах із суб'єктами публічної адміністрації [5, с. 7].

Можна говорити про доцільність використання медіації для вирішення публічно-правових спорів, зокрема у сфері адміністративного права. Однак варто мати на увазі, що процедуру медіації можна застосовувати лише в деяких категоріях адміністративних спорів, як-от:

- спори, які виникли з підстав оскарження правових актів індивідуальної дії, дій чи бездіяльності органів державної влади;
- спори, які виникли щодо прийняття на публічну службу, її проходження та звільнення з публічної служби;
- спори, що виникають стосовно укладення, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;
- деякі спори за зверненням органів державної влади;
- спори, які виникають щодо виплат між приватними особами й органами державної влади;
- спори, що виникають з оскарження рішень виконавців;
- спори, які виникають із публічно-приватного партнерства;
- деякі інвестиційні спори за участю держави [6, с. 187].

Попри очевидні переваги процедури, її ефективність та доцільність застосування для вирішення певних категорій адміністративних справ, цей процес гальмує відсутність профільного закону, який би регулював питання медіації в Україні. Чинний Кодекс про адміністративні правопорушення та Кодекс адміністративного судочинства також прямо не регламентують це питання.

Однак із позиції Ф.-Й. Мемеля, головуєчого судді адміністративного суду м. Гамбург, медіатора, оскільки в Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) чітко не виписано інститут медіації як частини судової практики і відсутні будь-які відсилання до інших кодексів, які б дозволили таке тлумачення, то тут залишається, мабуть, лише одна можливість, а саме пропонувати медіацію як частину адміністративної діяльності судів. У такому разі за згоди учасників процесу формальне судове провадження переривається з метою проведення процедури медіації. Після цього суддя іншої судової колегії або – оскільки йдеться не про судову практику – науковий співробітник суду виступає в ролі медіатора і проводить медіацію. Саме судове провадження тимчасово зупиняється. У разі успішного завершення медіації перед судовою колегією, яка власне розглядає справу, має бути заявлено про укладання мирової угоди або іншу форму припинення правового спору (відмова від позовних вимог або їх визнання), після чого належний суддя офіційно закриває судове провадження за правилами, встановленими КАСУ (пор., на стадії

підготовчого провадження – ст. 121, на стадії судового розгляду – ст. 157 КАСУ). На практиці це можна розв'язати й таким чином: у разі успішного завершення медіації законного суддю за згодою сторін запрошують за стіл медіації, де він нібито без будь-якого переходу продовжує формальне провадження й офіційно закриває розгляд правового спору [7, с. 187].

Досить цікавим є той факт, що в державах Європейського Союзу (далі – ЄС) медіація розглядається не тільки як спосіб альтернативного вирішення спорів, де вже виник конфлікт, а й як спосіб, який використовується для запобігання спору / конфлікту в майбутньому, що, безумовно, розширює межі застосування медіації. З огляду на те, що процесуальна гнучкість процедури медіації дає змогу застосовувати посередництво в різних ситуаціях, відсутнє чітке регулювання методів медіації. Законодавства практично всіх держав ЄС свідомо відмовились від спроби регулювання методів як таких. Самі сторони спору, а також посередники (медіатори) мають право вибору найбільш дієвих способів для вирішення спірних ситуацій у кожному конкретному випадку, створюючи прецеденти. Навіть більше, залежно від сфери застосування можуть застосовуватись різні інструменти (методи) примирення [8, с. 118].

Своєрідною формою медіації в адміністративному судочинстві є врегулювання спору за участі судді, яке має такі особливості:

- зазвичай примирення стосується лише права й обов'язків сторін, проте може виходити за межі предмета спору, якщо прийняті умови не суперечитимуть правам чи інтересам третіх осіб;
- умови примирення не повинні суперечити закону та виходити за межі компетенції суб'єкта владних повноважень як сторони спору;
- наслідком ухвалення рішення про врегулювання спору шляхом примирення є зупинення провадження на необхідний, не обмежений законом час;
- факт примирення оформлюється шляхом підписання заяви;
- оформлення всього процесу примирення закінчується винесенням судом ухвали, яка закриває провадження у справі і водночас є виконавчим документом [9].

Не можна стверджувати, що як класична медіація, так і врегулювання спору за участю судді знаходять широке застосування на теренах нашої держави, адже судовий розгляд спору є для наших співвітчизників більш знайомим і авторитетним способом врегулювання конфлікту. Передусім так сталося через банальну необізнаність про існування такої процедури та її переваги, а також через невпевненість сторін спору в можливому його вирішенні шляхом медіації.

Для боротьби з наведеними вище стереотипами процедури медіації варто закріпити на законодавчому рівні та передбачити таку можливість у відповідних кодексах, зокрема в Кодексі адміністративного судочинства. Законодавцю варто визначити коло справ, які можуть вирішуватися за допомогою медіації, процедуру залучення медіатора і те, яким же чином має протікати сама процедура. Безперечно, ідеться саме про присудову медіацію, що допоможе розвантажити суди від розгляду справ, які можуть вирішуватися без класичного судового розгляду.

На наше переконання, ухвалення Закону України «Про медіацію» однозначно пришвидшить темпи розвитку даної процедури на всеукраїнському просторі, адже посередництво досить важко розвиватися, коли в нього буквально «не вистачає повітря». Таким повітрям і має стати закон, якого і досі не спромоглися ухвалити нардепи.

Європейська інтеграція України, про яку говорять повсюдно, неможлива без існування ефективного правосуддя та забезпечення прав на судовий розгляд. Особливості сучасних правових тенденцій зміщують вектор на альтернативне вирішення правових спорів, що може відбуватися шляхом застосування медіації. Досвід провідних європейських держав, як-от Німеччина, Швеція, Франція, може стати чудовим прикладом для молоді України, яка ще тільки робить перші кроки до реформування правової системи відповідно до міжнародних стандартів.

Висновки. Медіація в адміністративному судочинстві, як і в будь-якому іншому, – це не міф та не спотворена реальність, це один із кроків до європейської інтеграції України. З нашої позиції, медіація в адміністративному судочинстві – це залучення незалежного посередника, що допоможе сторонам досягнути компромісу та вирішити спір самостійно, без класичного судового розгляду. Відсутність правового регулювання цієї процедури у вітчизняному законодавстві гальмує розвиток медіації та не дає їй повноцінно прижитись у нашій правовій системі. Особливості адміністративного судочинства зумовлюють необхідність виокремлення категорій спорів, до яких медіація може чи не може застосовуватися. Переваги медіації дозволяють говорити про нагальну необхідність упровадження її в адміністративне судочинство, однак деякою мірою воно до цього не готове. Безперечно, медіативні процедури для розв'язання адміністративно-правових спорів застосовуються, однак не настільки часто та якісно, як би цього хотілось. Лише посту-

повими та виваженими діями законодавця та й держави загалом ми зможемо досягнути гідного рівня застосування альтернативних способів вирішення правових конфліктів, що свідчатиме про нашу готовність стати частиною великої Європейської спільноти, де принцип верховенства права та прав людини посідає перше місце.

Список використаних джерел:

1. Васильченко Н.О. Адміністративно-правовий статус суб'єктів медіації в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 1. С. 105–109.
2. Грень Н.М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2017. 250 с.
3. Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві : вітчизняний та зарубіжний досвід: афтореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 24 с.
4. Супрун Г.Б. Поняття та значення запровадження інституту медіації в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Т. 4. С. 348–351.
5. Корінний С.О. Впровадження медіації в адміністративний процес України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2019. 22 с.
6. Гришина Н.В., Ростовська К.В. Медіація в адміністративному судочинстві: міф чи реальність сьогодні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2020. № 29. С. 182–188.
7. Мемель Фрідріх-Йоахім. Про можливості впровадження медіації в рамках чинного Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ). URL: http://www.voas.gov.ua/upload/337_mediac2.pdf (дата звернення: 16.01.2021).
8. Боженко Н.В. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення медіації в адміністративному судочинстві. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 9. С. 116–119.
9. Медіація в адмінсудочинстві: чи дійсно вона необхідна та можлива? URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/mediatsiya-v-adminsudochynstvi-chy-dijсно-vona-neobhidna-ta-mozhlyva/> (дата звернення: 16.01.2021).

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-2.30>

ПОНОМАРЬОВА Д.С.

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ
ВЗАЄМОДІЇ В СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ**

**METHODOLOGICAL APPROACHES TO DEFINING THE ESSENCE
F INTERACTION IN MODERN LEGAL RESEARCH**

Метою статті є визначення сутності наукових підходів до категорії «взаємодія» у правовій науці.

З'ясовано, що найважливішою умовою вдосконалення системи публічного адміністрування в Україні є налагодження ефективної взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими організаціями, підприємствами, установами й організаціями, іншими суб'єктами публічних відносин. Акцентовано увагу на тому, що вдосконалення будь-якого процесу потребує наявності об'єктивних знань щодо його сутності, які не мали б значних відмінностей у різних учасників суспільних відносин. Встановлено, що у сфері взаємодії та її правового забезпечення спостерігається наявність діаметрально протилежних підходів та поглядів, що призводить до неоднозначного розуміння тих кроків, що мають бути здійснені для підвищення її ефективності. Вказане зумовлює необхідність дослідження наукових підходів до сутності поняття «взаємодія».

© ПОНОМАРЬОВА Д.С. – аспірант кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права (Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди)